

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Araştırma Merkezi

TÜRK KÜLTÜRÜ
ve
HACI BEKTAŞ VELÎ
Araştırma Dergisi
Research Quarterly

Yaz 2007/42
Summer

Çorum'da Bir Türkmen Dedesi: Mehmet Dede

A Turkoman Grandfather From Çorum:
Mehmet Dede

Nazife ÖZDEMİR*

Özet

Çorum yöresi, Alevi ve Bektaşî inanç-düşün sistemlerinin, Anadolu'nun Türkleşme sürecine bağlı olarak erken dönemden itibaren örgütlendiği bir bölgedir. İç Anadolu 13. yüzyıldan itibaren Türkmen grupların yerleşmeye başladığı bir sahadır. Aynı dönemde Türkmen dede ve babaları da Çorum coğrafyasında ocak ve tekkeler kurarak Hacı Bektaş Veli düşüncesinin temellenmesini sağlamışlardır. Geçmişten günümüze Çorum iline bağlı yüzlerce yerleşim biriminde Alevi ve Bektaşî düşünceleri yaşaya gelmiştir. Mehmet Dede de Çorum-Dodurga yöresine gelerek adıyla anılan köy ve inanç-dede ocağını kuran bir Türkmen dedesidir. Mehmet Dede ve ocağı Çorum yöresi Aleviliğinin yüzyıllardır temel dinamiklerinden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çorum, Dodurga, Alevilik, Mehmet Dede, Koyun Baba

Abstract

The Çorum region is an area which Alevite-Bektashi faith-thought systems have become organized since the early times depending on the process of the being Turk of Anatolia. Inner Anatolia is an area where Turkoman groups have started to settle since 13. century. At the same period, Turkoman grandfathers and fathers enabled to constitute the basis of thoughts of Hacı Bektaş Veli by establishing dervish lodges and societies in the Çorum region. From past to now, the thoughts of Alevite and Bektashi have continued in the hundreds of settlements that belong to Çorum. Mehmet Dede is also a Turkoman grandfather who built the belief-grandfather society and the village that is called by his own name. Mehmet Dede and his society has been main dynamics of Alevitizm of the Çorum region for centuries.

Key Words: Çorum, Dodurga, Alevitizm, Mehmet Dede, Koyun Baba

* Araştırmacı - Yazar.

Giriş:

Çorum ili Dodurga ilçesine bağlı olan Mehmet Dede Tekke Köyü'ne adını veren Mehmet Dede ve türbesi etrafında meydana gelen bir kısım rivayet, inanış ve pratiğe yer vermeden önce genelde Anadolu, özelde ise; Çorum ve Dodurga yöresi Aleviliği hakkında genel bilgiler aktarılacaktır. Daha sonra Mehmet Dede Köyü'nün tarih, coğrafya ve sosyo-ekonomik yapısından söz edilecektir. Amacımız, Alevi Türkmenlerin yaşadığı Çorum ili Dodurga ilçesine bağlı Mehmet Dede Tekke Köyü ile bu köyde yerleşik Mehmet Dede Ocağı dedelerine talip olan civar köylerdeki Alevilikle bağlantılı türbe, inanış ve uygulamalara, halkbilim uzmanlarının dikkatlerini çekmek olduğu için; Mehmet Dede ve Mehmet Dede Tekke Köyü hakkında vereceğimiz bilgiler çok fazla ayrıntı içermeyecektir.

1. Genelde Anadolu, Özelde Çorum ve Dodurga Yöresi Aleviliği Hakkında Genel Bilgiler:

Alevi kimliği geniş bir tarihsel süreçte oluşmuştur. Erken dönemlerde "Alevi" adı geçmemektedir. Tarihsel açıdan Alevi kelimesi, "Ali soyundan gelen" anlamına gelmektedir. Alevi Türkmenler, tarihte uzun dönem "Kızılbaş" adı ile anılmıştır. Belli bir dönem sonra, özellikle 16. yüzyıldan itibaren Bektaşî tabirinin de kullanıldığı görülür. II. Mahmut'un 1826 tarihinde Yeniçeriliği lağvetmesi ile Bektaşî adı da yasaklanmıştır. Bundan sonra başlayan sürecin tespit edebildiğimiz bir safhasından itibaren de, Hacı Bektaş Veli düşüncesine bağlı Türkmenlere "Alevi" denilmiştir (Melikoff, 2004: 53-80; Çetinkaya, 2004: 415-424).

Anadolu Alevileri köklerinden, yani Orta Asya'dan itibaren gelen gelenek ve göreneklerini günümüze kadar yaşatabilmişlerdir. Cem Ayinleri, dedelik kurumu, düşkünlük, dâr hizmeti, ocak inanışı, tekke-türbe inanışı ve bunların etrafında gelişen ritüeller; yaşayan geleneklerin sadece bir bölümüdür.

Çorum bölgesi Türkmen Alevileri, gelenekten gelen ritüellerini hâlâ canlı bir şekilde yaşatmaktadırlar. Dedelik kurumu eski dönemlerdeki gibi aktif olmasa bile, hâlâ önemini korumaktadır. Cem ayinleri; cem evlerinde, perşembeyi cumaya bağlayan gece, "cumalık" adıyla devam ettirilmektedir. Muharrem ayı, Çorum yöresi Türkmen Alevileri için çok önemlidir. 15 gün tutulan yas orucundan sonra (3'ü "masumlar", 12'si ise "Kerbela Matemi" için tutulur) cem yapılmakta ve aşure pişirilmektedir. Bununla birlikte düşkünlük müessesesi de eski dönemlerdeki kadar işlek olmasa bile, devam etmektedir. Farklı topluluklara kız vermek, boşanmak, zina ve hırsızlık etmek düşkünlük suçudur; fakat bu suçlar, yapılan düşkünlük cemi ile affedilebilmektedir. Düşkünlük ceminde, kişinin işlediği suça göre dede, cezayı belirler. Kişi verilen cezaya razı olur, dede ve ceme toplanan insanların huzurunda tövbe eder. Affı olmayan tek suç, cinayet işlemek ve musahibine (ahiret kardeşine) art niyetli bakmaktır. Bu bölgede Nevruz ve

Hıdırellez de kutlanmaktadır. Nevruz kutlamaları, Nevruz ateşinin yakılması ile başlar. Nevruz, bu bölgede, Hz. Ali'nin doğum günü ve Hz. Fâtıma ile evlilik yıl dönümü diye bilinmektedir. Kutlamalara, yumurta boyanması ve çeşitli oyunlarla devam edilir. Hıdırellez'de ise özellikle, gül ağacının altına resim çizilir. Bununla birlikte Hızır'dan dilek dilenir. Ayrıca, buğday pişirilip açık alanda yenir.

Dodurga yöresi Alevileri, geleneksel anlamda kapalı kaldıkları için, geleneklerini büyük oranda korumuşlardır. Bu bölge Alevileri, Mehmet Dede Ocağı'na bağlıdır. Bu bölgede dedelik kurumu çok işlektir. Mehmet Dede Ocağı dedeleri cem yapmak için, kendilerine bağlı diğer köylere giderler.

Dodurga yöresinde, gelenekten gelen ölümle ilgili ritüeller de hâlâ canlı bir şekilde yaşamaktadır. Ölen kişinin yedisinde ya da kırkında, Mehmet Dede Tekke Köyü'nden gelen dede, ölen kişiyi dardan indirir. Ölen kişinin musahipli akrabaları, ölen kişinin darına dururlar. Saz eşliğinde söylenen nefes ve düvaz-imamlarla ölen kişi dardan indirilir. Bu gelenekteki amaç, ölen kişinin günahını paylaşmaktır.

Dodurga yöresinde Nevruz ve Hıdırellez ritüellerine çok sık rastlanmaz. Bununla birlikte adak geleneği çok canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Başta Mehmet Dede olmakla birlikte, çevre köylerdeki türbelere ve Osmancık'ta bulunan Koyun Baba ve Kumbaba Türbeleri'ne gidilip buralara kurban kesilmektedir.

2. Mehmet Dede Tekke Köyü ve Mehmet Dede Hakkında Bilgiler:

Çorum ili Dodurga ilçesine bağlı olan Mehmet Dede Tekke köyü, son derece engebeli ve yüksek bir köydür. Köyün 3 km. aşağısında *Mehmet Dede Obruğu* adıyla bilinen, iki tepe arasında kurulmuş bir köy bulunmaktadır. Obruk köyünün arazilerinin içinden Kızılırmak geçmektedir. Burada yaşayan insanlar geçimlerini, genellikle pirinç üretimiyle sağlamaktadırlar. Buraya Mehmet Dede Obruğu denilmesiyle ilgili çeşitli rivayetler vardır. Kaynak şahsımız Hüseyin Sever'in verdiği bilgiye göre, bu köyde bulunan Hasan Fakih (Hasan Ali Dede), Mehmet Dede'nin babasıymış. Oğlunun kendisinden daha kerametli olduğunu görünce oğluna, "Oğlum, benim türbem burada olsun, bu köyün insanı da sonsuza dek senin adıyla anılsın" demiş. Mehmet Dede Obruğu, Mehmet Dede Tekke Köyü'nde yaşayan ocaklı dedelerin talibidir. Mehmet Dede Tekke Köyü'ne, Obruk Köyü'nün içinden geçilerek gidilmektedir. Mehmet Dede Tekke Köyü insanların geçim kaynaklarının başında, ormancılık gelmektedir. Ayrıca köyde tahıl ve meyve de üretilmektedir.

Köyde okur-yazar oranı çok yüksek değildir. Mehmet Dede Tekke Köyü ile Mehmet Dede Obruğu'nda birer ilköğretim okulu bulunmaktadır. Köy halkı,

gelenek ve göreneklerini son derece canlı bir şekilde yaşatmaktadır. Köyde çok sayıda, Mehmet Dede'nin soyundan geldiğine inanılan Alevi dedesi bulunmaktadır. Köyde yaşayan Alevi dedelerinden bazıları şunlardır: Ali Sönmez, Ali Doğançcı, Hüseyin Yücel, Ali Ekber Yücel, Mehmet Arslan, Bektaş Güneş, Hasan Uysal, Eyüp Özkök, Ali Arslan, vd.. Mehmet Dede Obruğu örneğinde de dikkat çekildiği üzere, Mehmet Dede Tekke Köyü'nde yaşayan dedelere talip olan çok sayıda köy vardır. Bu köylerin adları şu şekildedir: Eşençay, Karakaya, Acıpınar, Sarin, Erdek, Taşlıbadal, Gökgözler, Eğmir, Erikli, Arpalık, Dut Köyü, Gökçeağaç, Sovcak, İbik, Arslan Köyü, Seciye, Kumbaba, Bedeb, Kırcaalan, Gübüce, Keçi Köyü, Dangava.

Köyün tarihiyle ilgili çok çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte, elde, köyün tarihiyle ilgili kesin bilgi ve belgeler bulunmamaktadır. Kaynak şahsımız Hasan Uysal'ın (1960 yılında Çorum ili Dodurga ilçesi Mehmet Dede Tekke Köyü'nde dünyaya gelmiştir) verdiği bilgiye göre, Mehmet Dede; II. Bayezid döneminde yaşamış ve ona vezirlik etmiştir. Köyün tarihi ve Koyun Baba ile Mehmet Dede'nin kişilikleri hakkında Hasan Uysal tarafından bir rivayet aktarılmıştır. Hasan Uysal'ın aktardığı ve Mehmet Dede'nin kişiliği hakkında bilgiler de içeren rivayet şu şekildedir:¹ (Koyun Baba menkıbeleri için ayrıca bkz: Gürsel, 2004)

Fatih Sultan Mehmed Han'ın iki oğlu varmış. Bunlardan birisi Bursa'da, diğer oğlu olan II. Bayezid ise Osmancık Kalesi'nde imiş. Fatih hastalanıp ölüm döşeğine düşünce vezirleri, "Yerinize hangi oğlunuz geçecek?" diye sormuşlar. O da, "Beni ilk önce hangi oğlum ziyaret ederse yerime o geçecektir" demiş. II. Bayezid'in adamları orada imiş. Hemen atlanıp Osmancık Kalesi'ne gelmişler ve durumu II. Bayezid'e bildirmişler. II. Bayezid ne yapacağını düşünürken "Şurada

¹ Mehmet Dede'yle ilgili derlemelere geçmeden önce, konuyla yakından ilgili olması sebebiyle, Çorum ili Osmancık ilçesinde bulunan "Koyun Baba" hakkında çeşitli bilgilerin aktarılması yerinde olacaktır. Koyun Baba ile ilgili rivayetler, hem sözlü gelenek hem de "Vilâyetnâme-i Koyun Baba Sultan" vasıtasıyla günümüze kadar gelebilmiştir. Koyun Baba ile ilgili rivayetlerle Mehmet Dede hakkındaki rivayetler arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında, Orta Asya'dan gelen Müslüman Türk dervişlerinin önemli bir yeri vardır. Geldikleri yerlere; eski vatanlarından getirdikleri dil, âdet, gelenek ve din anlayışları ile yerleşen bu insanlar zaman zaman fetihlere katılmışlar, yerleştikleri yerlerde köyler açarak zaviyeler kurarak Anadolu'da yeni bir hayat tarzının başlamasına vesile olmuşlardır. Bunlardan birisi de Orta Asya'dan gelerek Çorum'un Osmancık ilçesine yerleşen Koyun Baba'dır. Evliya Çelebi "Seyhatname"sinde, bu bölge Alevilerinden ve Koyun Baba'dan şu şekilde bahsedilmektedir: "Cümle evleri fakirhanedir. Halkın dahi furai Bektaşiyandır. Zira bu şehri canibi garbında bir mürtubi şeyh Bektaşiyân medfundur. Esvabı ziyaretgâhı Koyun Baba, Hacı Bektaş Veli'nin halifesidir. Merhum olduğundan buraya defnedilmiştir. Sonra Hz. Sultan Bayezid, vasiyeti üzerine, Koyun Baba üzerine bir kubbe-i camii yaptırmıştır" (Özön, 2005). Yaptığımız derlemelerde de Koyun Baba ile Mehmet Dede'nin karşılaşması, II. Bayezid dönemine dayandırılmaktadır. Bu dönemde Koyun Baba'nın, yaşlı bir er olduğu ve II. Bayezid tarafından çok hürmet gördüğü vurgulanır. Koyun Baba'nın ise II. Bayezid'i, Mehmet Dede'ye yönlendirdiği rivayet edilmektedir.

Koyun Baba adında birisi var, ona soralım” demişler. Koyun Baba’yı çağırmışlar ve II. Bayezid durumu Koyun Baba’ya anlatmış: “Baba Sultan, durum bundan ibaret. Ben İstanbul’a gidip padişah olmak istiyorum, bir an evvel nasıl giderim? Senden imdat bekliyorum.” Koyun Baba da, “Eğer şuraya benim adıma bir köprü yaptırırsan bu iş kolaydır” demiş. II. Bayezid, köprüyü yaptıracığına dair söz vermiş. Koyun Baba, “Yum gözlerini” demiş. Bayezid, gözlerini yummuş. “Aç gözlerini” dediğinde ise açmış ve kendisini İstanbul’da, sarayın önünde bulmuş. Böylelikle II. Bayezid, padişah olmuş. Aradan dört yıl geçmiş, II. Bayezid verdiği sözü unutmuş. Derken rüyasına Koyun Baba girmiş ve demiş ki “Bize verdiği sözü unuttun. Seni tahta çıkardığımız gibi indirmesini de biliriz.” Bunun üzerine II. Bayezid, adamlarını oraya göndererek Osmancık’a Koyun Baba Köprüsü’nü yaptırmış.

II. Bayezid, Bağdat seferine gidiyormuş. Osmancık civarına gelince askerlerine “Yanımıza Koyun Baba’yı alalım. Nasılsa kerametini gördük” demiş. Ordusuyla Osmancık’ta konaklamış ve yanına Koyun Baba’yı çağırarak “Baba Sultan, Bağdat Harbi’ne gidiyoruz, sen de bizimle gel, faydanı görürüz” demiş. Koyun Baba, “Çobandan size ne fayda olur? Ben yaşlı bir insanım, Hamza’ya gidin” demiş. Hamza Kum Baba olarak bilinen bu zatın, yani, Kum Baba’nın yanına gelmişler. Kum Baba, bataklığın içerisinde ufak bir kulübede yaşayan fakir birisiymiş. II. Bayezid, Kum Baba’nın yanına gelmiş ve “Baba Sultan, bizimle Bağdat Harbi’ne gideceksin; yalnız atlarımızın karnı aç, atlarımızı doyur da gidelim” demiş. Kum Baba, fakir bir insan olduğu için atlara yedirecek hiçbir şeyi yokmuş. Kum Baba, atların yem torbalarına kum doldurmuş, atlar kumu yemeye başlamışlar. Askerler, torbalara baktıklarında, kumun arpaya dönüştüğünü görüp olayı II. Bayezid’e anlatmışlar. Kum Baba, II. Bayezid’e “Ben yaşlıyım, sefere gidecek hâlîm yok” demiş. Onları, Rüstem Dede’ye göndermiş. Askerler, Rüstem Dede’ye durumu anlatmışlar. Rüstem Dede, Yeniçeri Ocağı’nda eğitim görmüş genç bir zatmış. Askerlere, “Mehmet Dede’ye de gidin, o benden daha gençtir. Pirimizdir, ulumuzdur” demiş. Üç asker Mehmet Dede’ye gidip durumu anlatmış. Mehmet Dede, üç metre boylarında babayiğit birisiymiş. Mehmet Dede, “Tamam” demiş ve savaş alanına doğru yola çıkmışlar. Bağdat’a varmışlar ve orada çetin bir savaşa tutuşmuşlar. Mehmet Dede’nin elinde bir asası varmış. Kimisine asası ile vurmuş, kimisinin de kafalarını tokuşturmuş. Böylece bu savaş kazanmışlar. II. Bayezid, Mehmet Dede’nin bahadırlığını görünce onu yanına vezir olarak almış. Mehmet Dede, yedi sene vezirlik yapmış. Yedi senenin sonunda padişaha, “Ben memleketime gideyim. Yedi yıldır memleketimi görmedim. Vezirlik de bize göre değil” demiş. O zaman padişah, Mehmet Dede’ye, “Alaca’nın yarısı, Bozok’un berisi, Çalıcık ve orada otuz altı köy var. Bu köylerin öşürü sana gelsin” demiş. Mehmet Dede de, “Padişahım, bunu ancak bir şekilde

kabul ederim. Aşevi kurarsan" demiş. Padişah da "Öyleyse aşevi boşuna kaynamasın, orada gençlerimizi de yetiştir Yeniçeri Ocağı'na" demiş. Mehmet Dede, II. Bayezid ölene kadar Yeniçeri Ocağı'na asker yetiştirmiş.

3. Mehmet Dede Adı Etrafında Oluşan Rivayetler

Mehmet Dede adı etrafında aktarılan bilgiler, daha çok sözlü geleneğe ait bilgilerden oluşmaktadır. Yukarıda aktardığımız Mehmet Dede ve Mehmet Dede Tekke Köyü ile ilgili rivayet, Mehmet Dede hakkında bilgiler içermektedir. Aşağıda, bu bilgiler, sözlü gelenek bağlamında biraz daha geliştirilmeye çalışılacaktır.

1200'lü yıllarda Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den sonra Çorum, Osmançık, İskilip arasında kalan bölgeyi kapsayan Sakız Adası'nda, Anadolu'yu irşat eden Geyikli Baba'nın torunu ve Hasan Ali Dede'nin oğlu olan Mehmet Dede (1473 yılında) dünyaya gelir. Asıl adı Ali Mehmet olan Mehmet Dede, çocukluk döneminde ele avuca sığmaz birisi olur ve bunun üzerine babası Hasan Ali Dede, onu buzağı otlatmakla görevlendirir. Her gün kaybolan bir buzağıyı takip ettiğinde, buzağının bir geyiği emmekte olduğunu görür ve geyiğe beddua eder. Geyik taş kesilir. -Bundan 50 yıl öncesine kadar, o geyiğin memeleri orada dururmuş. Cuma günleri süt akarmış. Cuma günleri gelip sütü götürürler, hayvanlara şifa niyetine içirirlermiş. Durumu babası Hasan Ali Dede'ye aktardığında babası, bu konuda hiç kimseye bir şey söylememesini tembih ederek Mehmet'i, Salur Köyü'ne sığır çobanlığı yapması için gönderir. Salur'da yedi yıl boyunca sığır otlatan Mehmet, hakkı olan parayı alamadığı gibi iftiraya uğratılarak köyden kovulur. Kovulduğu köyden kendi köyüne doğru gelirken yorgun düşer ve bir çam ağacının altında uyuya kalır. Uyduğu sırada, yaylada koyun otlatan Fatıma adında bir kız tarafından bulunur ve onun, koyunları birlikte otlatma teklifini kabul eder. Fatıma ile birlikte üç beş ay kadar koyun otlatan 14-15 yaşlarındaki Mehmet, kızın babasının adamları tarafından fark edilir ve Yavu köylüleri tarafından kovalanır. Peşinden gelenler Mehmet'i Kızılırmak kıyısına kadar kovalarlar. Mehmet, yakalanmamak için "Yetiş Yâ Koca Haydar, Yetiş Yâ Hünkâr!" diyerek Kızılırmak'ın öteki yakasına atlar. O sırada, Kızılırmak üzerinde, bir taraftan öbür tarafa kol atmış kocaman kocaman kabaklar yetişir ve Mehmet de bu kabaklara basarak karşı tarafa geçer. Yavu köyünden gelenler de aynı yolu deneyerek karşı tarafa geçmek isterler; fakat, kabaklar onlar geçerken köpüğe dönüşüverdiği için suda boğulup ölürlere. Halk arasındaki inanışa göre, Yavu köyünden kimselerin kabak olarak gördükleri şeyler, taşa dönüşmüş bir şekilde bugün bile durmaktadır ve üzerlerinde Mehmet Dede'ye ait olduğuna inanılan ayak izleri bulunmaktadır.

Hasan Ali Dede, bu olay üzerine oğlunu Horasan'a dervişlik eğitimi alması için gönderir. Burada yedi yıl kadar eğitim alan Mehmet, Rum ülkesine gönderilen

erlerin başında tekrar Anadolu'ya döner ve dönüş yolculuğu sırasında Suluca Karahüyük'e uğrar. Bu sırada Hünkâr Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda Balım Sultan oturmaktadır. Birgün Mehmet Dede, Balım Sultan'a; "Yâ Balım Sultan, biraz hünkârımızdan bahsedermisin?" diye sorar. Balım Sultan, "Yâ Mehmet, sözlerime ve sohbetimize başlamadan önce, hünkârımız sizin için bir nasip ayırmış, buyurun" diyerek elindeki kapalı bir kâğıdı Ali Mehmet Dede'ye verir. Kâğıtta şunlar yazmaktadır: "Yâ Ali can, sizden evvel gelen Geyikli Baba can dostun yolundan gideceğinize inanıyor ve Sakız Adası'ndaki² canları gaflet uykusundan uyandırıp orada bir dervişlik mektebi açmanı, bu okullarda genç nesillere Arapça, Farsça ve "ilm-i ledün", "ilm-i cavidan" derslerinden vermeni arzu kılar, Cenab-ı Bari ile On İki İmam'ların şefaatinin üzerine olmasını dilerim." Bunun üzerine Mehmet Dede, hünkâr dergâhından ayrıлып Sakız Adası'na, babasının yanına döner.

Son paragrafta aktarılan bilgilerden de anlaşılacağı üzere, gelenek, Mehmet Dede'nin icazetini bizzat Hacı Bektaş Veli'den aldığına inanmıştır. Mehmet Dede, bizzat Hacı Bektaş Veli'nin yazılı vasiyeti üzerine tekrar Sakız Adası'na dönmüş ve halkı irşat etme işine girişmiştir. Elbette, Mehmet Dede adı etrafında oluşan rivayetler sadece bunlardan ibaret değildir. Amacımız bütün rivayetleri aktarmaktan çok, bunlardan birkaçına değinmek ve araştırmacıların dikkatlerini, bu ve bunun gibi rivayetler üzerine de çekmektir.

4. Mehmet Dede Türbesi Hangi Amaçlarla Ziyaret Edilmekte, Türbede Ne Gibi Uygulamalar Gerçekleştirilmektedir?

1932 doğumlu Mehmet Alagözlü'den alınan bilgilere göre, Horasan erenlerinden Geyikli Baba'nın torunu ve Hasan Baba'nın oğlu olan Mehmet Dede'nin türbesi, özellikle çocuğu olmayan kimseler tarafından ziyaret edilmektedir. Halk arasındaki inanca göre, Mehmet Dede, çocuğu olmayan kimselerin rüyalarına girerek "Bana gel, kurban kes, sana evlat vereyim" dermiş. Mehmet Dede'ye gidip onu ziyaret edenlerin, ertesi yıl çocuk sahibi olduğuna inanılmıştır. Mehmet Dede'nin, kendisine adanan kurbanların mutlaka getirilmesini istediği ve bu nedenle adanan kurbanların burada tığlandığı ifade edilmiştir.

Mehmet Dede Türbesi, sadece çocuksuz kimseler tarafından değil, felç gibi hastalıklara maruz kalanlarca da ziyaret edilmektedir. Bölge dışından gelip de türbeyi ziyaret edenler burada, dilek dileyip tespih çekmektedirler.

Adını Mehmet Dede'den alan Mehmet Dede Tekke Köyü, düşkün ocağı olarak da bilinmektedir. Yol düşkünlere buraya gelirler ve bu köyde bulunan dedeler, kişi-

² Çorum, Osmaniye ve İskilip arasında kalan bölge Sakız Adası olarak adlandırılmaktadır.

nin işlediği suça göre kişiyi düşkünlükten kaldırır. Düşkünlükten kaldırılmaya karar verilen kişi için “*Düşkünlük Cemi*” yapılmaktadır. Düşkün olan kişi, dede ve insanların huzurunda suçunu anlatır. Kara çulun önünde dâra çekilir ve düşkünlükten kaldırılır. Mehmet Dede Türbesi’nde düşkünlük kurbanı kesilmektedir.

Mehmet Dede’nin türbesi ve menkıbevî hayatı etrafında geliştirilen bazı inanış ve pratiklerden bu şekilde söz ettikten sonra; Seyit Mesrur mahlâsiyla şiirler de söyleyen kaynak şahsımız Hasan Uysal’ın, Mehmet Dede konulu bir şiirine yer verilecektir. Şiirde Mehmet Dede’nin bazı özellikleriyle kerametleri zikredilmiştir.

Bir geyiği taş yapan	Horasan’dan yolun süren
Pir Mehmed’im sana geldim	Görünmezi ayan gören
Akan suyu derman yapan	Cümle kısmeti veren
Pir Mehmed’im sana geldim	Pir Mehmed’im sana geldim
Katıra doğum yaptıran	Derdim büyük, yaram büyük
Kulluk yerinde sattıran	Durmaz sırlar bizim söyök
Münkir kalesin yıktıran	Erenlerden verdin öğüt
Pir Mehmed’im sana geldim	Pir Mehmed’im sana geldim
Aşın yiyip suyun içtim	Sensin ki erlerden biri
Özüm turab yola düştüm	Sensin burdakiler piri
Bu kapuda serden geçtim	Sensin Mesrur’un yâri
Pir Mehmed’im sana geldim	Pir Mehmed’im sana geldim.

5. Sonuç:

Çorum’un Dodurga ilçesine bağlı olan Mehmet Dede Tekke Köyü’ne adını veren Mehmet Dede örneğinden de anlaşılacağı üzere, Çorum ili, Türkmen Aleviliğinin önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Türkmen nüfusunun yoğun olduğu bu ilimiz, ilçeleri ve köyleriyle birlikte, bu bağlamda layıkıyla araştırılamamış; Türkmen dede ve babaları etrafında oluşturulan ve bugün de etkisini sürdüren inanış ve pratikler, tam anlamıyla tespit edilip yorumlanamamıştır. Mehmet Dede ve Mehmet Dede Türbesi etrafında oluşan kimi rivayetler, inanışlar ve pratikler hakkında ana hatlarıyla bilgiler vermeye çalıştığımız bu yazımız, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, araştırmacıların dikkatlerini bu bölgeye çekmeyi amaçlamıştır. Bölge üzerinde yapılacak çok daha kapsamlı çalışmalar, *Türk Aleviliğinin* inanç ve düşünüş sistematüğini ortaya koymada önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu makaleyle ilgili fotoğraflar Ekler bölümündedir.

Kaynaklar

A. Yazılı Kaynaklar

ÇETİNKAYA, Nihat. (2004). Kızılbaş Türkler-Tarihi, Oluşumu ve Gelişimi. 2. b. Kum Saati Yayınları. İstanbul.

EVLİYA ÇELEBİ. (2005). Seyahatname. Hzl: Mustafa Nihat Özön-Nijat Özün. Kabcacı Yayınları. İstanbul.

GÜRSEL, Mahmut Selim. (2004). Menakıb-ı Koyun Baba. Gürsel Yayınevi. Çorum.

MELİKOFF, Irène. (2004). Üyur İdik Uyardılar. Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları. Çev. Turan Alptekin 2. b. Cem Yayınevi.

B. Sözlü Kaynaklar

Koyun Baba Rivayetleri

Hasan Uysal Dede (1960-)

Hüseyin Sever (?)

Mehmet Alagözlü (1932-)

C. İnternet Kaynakları

<http://www.corumkulturturizm.gov.tr/tr/default.asp?SID=9&detay=true&ID=46>
(25.01.2007)